

ویژگیهای قانون جدید مجازات جرایم نیروهای مسلح و تفاوتهای آن با قانون سابق

(محمدکاظم بهرامی - معاون حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح)

قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح در تاریخ ۸۲/۱۰/۹ به تصویب نهایی مجلس شورای اسلامی رسید و در تاریخ ۸۲/۱۰/۲۴ مورد تأیید شورای نگهبان قرار گرفته است.

سابقه تاریخی قوانین مجازاتی جرایم نیروهای مسلح

اولین قانون جامع در این باره، قانون آیین دادرسی و کیفر ارتش می باشد که در سال ۱۳۱۸ ه.ش، به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده و با اصلاحاتی که در سالهای بعد در آن به عمل آمده است، نحوه دادرسی و مجازات اعضای ارتش، شهربانی و ژاندارمری را مشخص می نمود.

این قانون بعد از پیروزی انقلاب اسلامی نیز بجز در بعضی از مواد آن، حاکمیت خود را در دادرسی و مجازات نیروهای مسلح حفظ نمود تا اینکه در سال ۱۳۶۴ با تصویب قانون دادرسی نیروهای مسلح و انحلال دادگاههای عادی ارتش، دادسرا و انقلاب اسلامی ارتش و دادستانی و دادگاههای سپاه پاسداران، سازمان قضایی نیروهای مسلح تشکیل و این سازمان جدید عهده دار رسیدگی به جرایم نظامی و انتظامی همه اعضای نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران گردید.

با تصویب قانون دادرسی نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران و با توجه به ماده (۱۱) این قانون که مقرر کرده است: «اختیارات و وظایف دادستان و بازپرس و دادیار دادرسی نظامی با رعایت مقررات این قانون همان اختیارات و وظایفی است که در قانون آیین دادرسی کیفری برای دادستان و بازپرس و دادیار دادرسی عمومی تعیین شده است و آیین دادرسی به ترتیب مقرر در قانون مزبور خواهد بود».

قانون دادرسی و کیفر ارتش در قسمت مربوط به آیین دادرسی آن به صورت ضمنی نسخ شد و قضات سازمان قضایی مکلف شدند دادرسی را طبق آیین دادرسی کیفری انجام دهند.

در عین حال قانون دادرسی و کیفر ارتش در قسمت مربوط به مجازاتهای جرایم نظامی انتظامی تا سال ۱۳۷۱ که قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح به تصویب رسید مورد استناد قضات قرار می گرفت.

در سال ۱۳۷۱، قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح مشتمل بر ۹۶ ماده و ۲۸ تبصره به تصویب کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی رسید و مطابق اصل هشتاد و پنجم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، مجلس شورای اسلامی با پنج سال مدت اجرای آزمایشی آن موافقت نمود.

این قانون، مجدداً در تاریخ ۱۳۷۶ برای مدت پنج سال دیگر تمدید شد و برای بار سوم در تاریخ ۸۱/۹/۲۶ برای مدت یک سال مدت اجرای آزمایشی آن تمدید شد.

قانون جدید مجازات جرایم نیروهای مسلح

پس از اجرای آزمایشی قانون مصوب ۱۳۷۱ و با اعلام نظرات قضات محترم سازمان قضایی نیروهای مسلح سراسر کشور و با بررسی این نظرات در گردهمایی سراسری و نظرات کارشناسی اداره کل حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح، پیش نویس لایحه جدید مجازات جرایم نیروهای مسلح تدوین و در تاریخ ۱۳۷۹/۲/۱۸ به قوه قضاییه ارسال گردید.

این پیش نویس ضمن ۳۵ جلسه در کمیسیون مقدماتی اداره کل حقوقی قوه قضاییه و کمیسیون تدوین قوانین و مقررات اداره کل حقوقی بررسی و پس از انجام اصلاحاتی به قوه قضاییه ارسال گردید که پس از طرح در جلسه مسئولان عالی قضایی، مراتب جهت طی مراحل قانونی به هیئت دولت اعلام شد.

در این مرحله نیز کمیسیون‌های فرعی و کارشناسی دولت و با حضور کارشناسان حقوقی و نمایندگان وزارت دفاع، ستادکل نیروهای مسلح، وزارت کشور، سازمان قضایی و نمایندگان حقوقی تعدادی از وزارتخانه‌ها و با تشکیل حدود ۲۴ جلسه، موضوع را بررسی و پس از تصویب نهایی در هیئت دولت در تاریخ ۸۱/۱۲/۲۶ لایحه جدید از طرف رئیس جمهوری به مجلس شورای اسلامی تقدیم شد.

این لایحه پس از چندین جلسه بحث و بررسی در کمیسیون قضایی مجلس شورای اسلامی، در تاریخ ۸۲/۱۰/۹، ۱۳۷ ماده و ۵۱ تبصره به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید و در تاریخ ۸۲/۱۰/۲۴ به تأیید شورای نگهبان رسید. این قانون باتوجه به بحث‌های کارشناسی مفصلی که نسبت به آن انجام شده است، از ویژگی‌های مثبتی برخوردار است و تفاوت‌های زیادی با قانون سابق مجازات جرایم نیروهای مسلح دارد و توانسته است بسیاری از ابهامات و نواقص آن قانون را رفع نماید. اگرچه کار بشر خالی از اشکال نیست و در حال اجرا، اشکالات آن مشخص خواهد شد. در ابتدای لازم‌الاجرا شدن این قانون، ضروری است برای اطلاع همکاران محترم در سازمان قضایی نیروهای مسلح و مدیران و مسئولان محترم نیروهای مسلح و سایر علاقمندان، به عمده‌ترین ویژگی‌ها و تفاوت‌های این قانون با قانون سابق اشاره شود.

۱- الزام به صدور حکم مطابق این قانون

گرچه در ماده (۲) قانون سابق آمده بود که: «در مواردی که مجازات جرمی در این قانون ذکر نشده باشد، دادگاه طبق قوانین عمومی تعیین کیفر خواهد نمود.» مضمون این عبارت این است که اگر مجازات جرمی در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح ذکر شده باشد باید به استناد آن، حکم صادر شود. علاوه بر این، با تصویب قانون خاص، استناد به قانون عام موجه نمی‌باشد.

در عین حال، برای رفع هرگونه شبهه، در ماده (۲) قانون جدید به این مطلب تصریح شد که دادگاه نظامی مکلف است در مواردی که مجازات جرمی در این قانون ذکر شده است به استناد این قانون، حکم صادر نماید.

۲- اعمال تخفیف و تبدیل

در ماده (۳) قانون سابق، به بعضی از موارد تبدیل اشاره شده بود؛ ولی نواقصی به شرح ذیل در آن مشاهده می‌شد:

- اولاً: متعرض تخفیف مجازات حبس نشده بود.
- ثانیاً: گرچه در مورد کارکنان وظیفه، کلیه مجازات‌های تعزیری قابل تبدیل به مجازات‌های مصرح در ماده (۳) بود؛ اما در مورد کارکنان پایور فقط مجازات حبس تا دو سال قابل تبدیل به مجازات‌های مذکور در ماده (۳) بود.
- ثالثاً: حداقل یا حداکثر بعضی از مجازات‌های تبدیلی مشخص نشده بود.
- رابعاً: بعضی از مجازات‌های تبدیلی مانند تبعید در حال خدمت، اقامت اجباری و یا انتقال به مناطق دیگر، مشکلات اجرایی فراوانی را ایجاد کرده بود.

به لحاظ همین عدم جامعیت، قضات دادگاه‌های نظامی در موارد زیادی به ماده (۲۲) قانون مجازات اسلامی و یا به هر دو ماده (۲۲) مجازات اسلامی و ۳ مجازات جرایم نیروهای مسلح (استناد می‌کردند). در قانون جدید، موضوع تخفیف و تبدیل مجازات با ذکر جزئیات بیشتری بیان شده است که به چند ویژگی اشاره می‌شود:

- اولاً: مطابق ذیل ماده (۲) این قانون، در جرایم موضوع این قانون، اعمال تخفیف و تبدیل به موجب مقررات همین قانون خواهد بود. لذا دادگاه‌ها مجاز نمی‌باشند در جرایم نظامی - انتظامی ذکر شده در قانون جدید، به موجب سایر قوانین، مجازات را تخفیف و یا تبدیل نمایند؛ ولی چنانچه جرمی را مورد رسیدگی قرار دادند که

در صلاحیت رسیدگی آنان بود، ولی مجازاتش در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح نبود، طبق قوانین عمومی تعیین کیفر می‌نمایند و در این مورد اعمال تخفیف و تبدیل نیز به موجب همان قوانین می‌باشد.

- ثانیاً: مطابق مواد (۳)، (۴) و (۵) این قانون، تخفیف مجازات تايك سوم حداقل مجازات قانونی جرم مجازات و كمتر از يك سوم حداقل امکان پذیر نمی‌باشد.

- ثالثاً: بر حسب میزان مجازات قانونی، میزان تبدیل مجازات نیز متفاوت خواهد بود. بدین صورت که:

ماده ۳: مربوط به تبدیل مجازات جرایمی است که حداکثر مجازات حبس آنها تا دو سال است.

ماده ۴: مربوط به تبدیل مجازات جرایمی است که مجازات حبس آنها بیش از دو سال تا پنج سال است.

ماده ۵: مربوط به تبدیل مجازات جرایمی است که حداکثر مجازات آنها بیش از پنج سال است.

- رابعاً: برای تمام موارد تبدیل، حداقل و حداکثر ذکر شده است و دادگاه در صورت تبدیل باید در محدوده همان حداقل و حداکثر حکم صادر نماید و مطابق تصریح ماده (۸)، تعیین کیفر، کمتر از حداقل مجازاتهای تبدیلی مجاز نمی‌باشد.

- خامساً: نحوه تخفیف و تبدیل سایر مجازاتها مانند مجازات اخراج، تنزیل درجه، جزای نقدی و شلاق تعزیری، در ماده (۷) قانون بیان شده است.

۳- حذف مجازات تبدیلی تبعید در حال خدمت و اقامت اجباری و انتقال به منطقه معین

مجازاتهای تبدیلی تبعید در حال خدمت، اقامت اجباری در یک نقطه معین و انتقال به منطقه معین، از جمله مجازاتهای تبدیلی بودند که در ماده (۳) قانون سابق به آنها اشاره شده بود.

همان طور که ذکر شد، این نوع مجازاتها علاوه بر اینکه حداقل یا حداکثر آنها ذکر نشده بود، مشکلات اجرایی زیادی را نیز فراهم کرده بود؛ از جمله اینکه گاهی محکوم علیه به نقطه‌ای تبعید یا منتقل می‌شد که واحد نظامی متبوع وی در آن نقطه، یگان مستقری نداشت.

باتوجه به نکات فوق، در قانون جدید فقط مجازات منع اشتغال در یک نقطه یا نقاط معین، به عنوان یکی از مجازاتهای تبدیلی ذکر شده است و در تبصره "۱" ماده (۳) تصریح شده است که در صورت محکومیت به منع اشتغال به خدمت در نقطه یا نقاط معین، تعیین محل خدمت جدید به عهده یگان یا سازمان مربوط می‌باشد.

۴- ارتکاب جرایم نظامی انتظامی در زمان تحمل اضافه خدمت

یکی از مجازاتهای تبدیلی در ماده (۳) قانون سابق، مجازات اضافه خدمت بود. طبق قانون سابق، دادگاهها می‌توانستند حبس‌های بیش از یک سال کارکنان وظیفه را به اضافه خدمت حداکثر تا یک سال تبدیل نمایند. ابهامی که در اینجا به وجود آمد، این بود که اگر کارکنان وظیفه در مدت تحمل اضافه خدمت مرتکب جرایم نظامی - انتظامی خصوصاً جرم فرار از خدمت شدند، قابل مجازات می‌باشند یا نه. اگرچه اغلب قضات سازمان و اداره کل حقوقی سازمان عقیده داشتند که کلیه مقررات انضباطی و کیفری در زمان تحمل اضافه خدمت جاری است، ولی اداره کل حقوقی قوه قضاییه در پاسخ به استعلامی اعلام نموده بود که در زمان تحمل اضافه خدمت، جرم فرار از خدمت تحقق نمی‌یابد و قابل مجازات نمی‌باشد.

ماده (۶) قانون جدید به این اختلاف نظر پایان داده است. در این ماده آمده است: «در هر مورد که کارکنان وظیفه به اضافه خدمت محکوم می‌شوند کلیه مقررات مربوط به خدمت از جمله مقررات کیفری و انضباطی نیروهای مسلح در زمان تحمل اضافه خدمت درباره آنان جاری است.»

۵- ملاک تعیین صلاحیت دادگاهها در مورد مجازاتهای تبدیلی

باتوجه به ماده (۳) قانون دادرسی نیروهای مسلح، صلاحیت دادگاههای نظامی یک و دو به شرحی است که در قانون تشکیل دادگاههای کیفری یک و دو ذکر شده است.

براساس قانون مزبور حبس کمتر از ده سال در صلاحیت دادگاه نظامی دو می‌باشد؛ درحالی که طبق همان قانون، جزای نقدی بیش از دومیلیون ریال در صلاحیت محاکم نظامی یک می‌باشد.

سؤال مطرح در این زمینه این بود که آیا دادگاه نظامی دو می‌تواند حبس کمتر از ده سال را به جزای نقدی بیش از دومیلیون ریال تبدیل نماید؟ حقوقدانان وقضات در این زمینه اختلاف نظر داشتند.

ماده (۱۰) قانون جدید به این اختلاف پایان داده است و اعلام نموده است که «ملاک تعیین صلاحیت دادگاه‌های نظامی مجازات اصلی جرم است و توأم بودن حبس با مجازاتهای دیگر و همچنین مجازات‌های تبدیلی تأثیری در صلاحیت ندارد».

بنابراین، دادگاه‌های نظامی دو می‌توانند در محدوده صلاحیت خود حبس‌های کمتر از ده سال را به جزای نقدی بیش از دومیلیون ریال - البته در محدوده مواد (۳) و (۴)، (۵) قانون جدید - تبدیل نمایند.

۶- حبس با خدمت

در ماده (۳) قانون سابق، در مورد حبس‌های کمتر از یک سال کارکنان پایور، اشاره اجمالی به حبس با خدمت شده بود، ولی حدود و ثغور آن مشخص نشده بود.

ماده (۱۱) قانون جدید متعرض این موضوع شده است. بر این اساس، دادگاه‌های نظامی می‌توانند به درخواست محکوم علیه و پیشنهاد دادستان و رعایت مقررات مربوط به زندان باز و نیمه باز، حبس وی را که بیش از یک سال نباشد به حبس با خدمت تبدیل نمایند. در این صورت، محکومان مذکور به یگان مربوط یا مراکزی که نیروهای مسلح برای خدمت تعیین می‌کنند معرفی شده و پس از پایان خدمت روزانه، در بازداشتگاه یگان یا مرکزی که تعیین شده نگهداری می‌شوند.

تبصره این ماده پیش‌بینی نموده است که مقررات اجرایی حبس با خدمت و نحوه هماهنگی با فرمانده مربوط و وضعیت خدمتی این‌گونه افراد به موجب دستورالعملی است که توسط سازمان قضایی و ستاد کل تهیه می‌شود و به تصویب رئیس قوه قضاییه خواهد رسید.

۷- محکومیت حبس زاید بر دو سال

بر اساس مقررات قانون سابق، در صورتی که کارکنان پایور به حبس زاید بر دو سال محکوم می‌شدند از خدمت در نیروهای مسلح اخراج می‌شدند.

در قانون جدید، حبس زاید بر پنج سال موجب اخراج است و بر اساس تبصره «۳» ماده (۱۲) در مورد محکومین به حبس از دو سال تا پنج سال، کمیسیون‌های انضباطی نیروهای مسلح در مورد رهایی از خدمت آنان اعم از انفصال یا بازخریدی یا بازنشستگی با توجه به مقررات استخدامی نیروهای مسلح تصمیم می‌گیرند.

۸- محکومیت افسران و درجه داران وظیفه

در ماده (۶) قانون سابق آمده بود: «افسران و درجه داران وظیفه‌ای که به یکی از مجازاتهای مستلزم اخراج محکوم شوند بقیه مراحل خدمتی را پس از اجرای مجازات مثل سرباز عادی انجام خواهند داد».

ولی در قانون جدید آمده است که بقیه خدمت وظیفه خود را پس از اجرای مجازات با دو درجه یا رتبه پایین‌تر به صورت خدمت وظیفه انجام خواهند داد.

۹- مجازات تیمیمی

در ماده (۱۵) قانون جدید، موارد مجازات تیمیمی، محدودتر از مواردی است که در قانون سابق بوده است. مطابق مقررات جدید، در صورتی که دادگاه مجازاتهای مذکور در ماده (۱۵) را به عنوان اصلی یا تبدیلی مورد حکم قرار داده باشد نمی‌تواند مجدداً همان مجازاتها را به عنوان مجازات تیمیمی مورد حکم قرار دهد.

۱۰- تشکیل جمعیت برای برهم زدن امنیت کشور

اگرچه قانون مجازات اسلامی متعرض این جرم شده و برای آن مجازات تعیین کرده است، اما در قانون سابق مجازات جرایم نیروهای مسلح این جرم پیش‌بینی نشده بود. ماده (۱۹) قانون جدید متعرض این جرم شده و برای تشکیل‌دهندگان این جمعیت و اعضای آن مجازاتهای متفاوتی پیش‌بینی کرده است.

۱۱- جاسوسی برای دشمن و بیگانگان

ماده (۱۲) قانون سابق، مجازات جاسوسان را مشخص کرده بود؛ ولی در بندهای مختلف ماده مزبور آنچه مطرح است جاسوسی برای دشمنان داخلی و خارجی است؛ اما متعرض جاسوسی برای بیگانگان نشده بود. درحالی که جاسوسی یک نظامی و فاش نمودن اسرار و اطلاعات نظامی برای بیگانگان که در بسیاری موارد، عامل دشمنان اصلی جمهوری اسلامی ایران می‌باشند، خطرات جبران‌ناپذیری برای ملت و نیروهای مسلح دارد و چه بسا جاسوسان دشمن برای درآمان ماندن از مجازات اعدام، خود را عامل سایر بیگانگان معرفی نمایند. باتوجه به نکات فوق و دلایل دیگری که در این موضوع قابل طرح می‌باشد ماده (۲۴) قانون جدید، جاسوسی برای دشمنان یا بیگانه را محاربه تلقی نموده است و با این اقدام، دیگر جاسوسی افراد مادی و سودجو که برای رسیدن به ثروت نامشروع اقدام به جاسوسی می‌کنند مقرون به صرفه نخواهد بود. بنابراین، ضمانت اجرای مناسبی برای حفظ اسرار نیروهای مسلح جمهوری اسلامی ایران فراهم شده است.

۱۲- مشارکت و معاونت در جرم جاسوسی

تبصره‌های ماده (۲۴) قانون جدید، متعرض مشارکت و معاونت سایر افراد نظامی یا غیرنظامی در جرم جاسوسی شده است و ضمن تعیین مجازات برای آنان اعلام نموده است که به تبع مجرمان اصلی نظامی، در دادگاه‌های نظامی محاکمه خواهند شد.

۱۳- تعریف دشمن

درفر هنگ حقوقی، تعریف دقیق و مشخصی از دشمن نشده است و ظاهراً در فرهنگ سیاسی نیز تعریف دقیقی وجود نداشته باشد. اگرچه در هر دو فرهنگ حقوقی و سیاسی ممکن است معیارهای عرفی برای شناخت دشمن وجود داشته باشد و همان معیارها ملاک تصمیم‌گیری حقوقی یا سیاسی می‌باشد. ماده (۲۵) قانون جدید، با استفاده از همان معیارها، دشمن را تعریف کرده است که منظور از دشمن عبارت است از اشخاص، گروهها و دولت‌هایی که با نظام جمهوری اسلامی ایران در حال جنگ بوده یا قصد براندازی آن را دارند و یا اقدامات آنان بر ضدامنیت ملی است.

مطابق تبصره این ماده، اگر درموردی برای دادگاه، تشخیص دشمن یا دولت متخاصم محرز نباشد، موضوع از طریق قوه قضاییه از شورای عالی امنیت ملی استعلام و نظر شورای مزبور ملاک خواهد بود.

۱۴- تخلیه اطلاعاتی توسط دشمنان یا بیگانگان

ماده (۲۸) قانون جدید بیان کرده است، در صورتی که نظامیان پس از آموزش لازم درمورد حفظ اطلاعات طبقه‌بندی شده در اثر بی‌مبالاتی و عدم رعایت اصول حفاظتی توسط دشمنان و یا بیگانگان تخلیه اطلاعاتی شوند، به یک تا شش ماه حبس محکوم می‌شوند.

۱۵- به کار بردن سلاح در مقابل دشمن و ایجاد ترزلزل روحیه

در ماده (۳۲) قانون جدید بیان شده است که اگر فرد نظامی در مقابل دشمن از به کار بردن سلاح یا مهمات یا سایر امکانات نظامی برای مبارزه، خودداری نماید یا آشکارا مرتکب اعمالی گردد که موجب ترزلزل روحیه افراد دیگر شود

یا عمداً از کوشش برای روبه‌رو شدن و جنگیدن با دشمن خودداری نماید، در صورتی که موجب شکست جبهه اسلام گردد، به مجازات محارب و درغیراین صورت، به سه تا پانزده سال حبس محکوم می‌گردد.

۱۶- تحصن و اعتصاب

یکی از موارد خطرناک در نیروهای مسلح، تحصن و اعتصاب نظامیان برای رسیدن به اهداف شخصی، صنفی و گروهی و یا به منظور بهره‌مندی از مزایا و امتیازات یا علیه تصمیمات قانونی مسئولان می‌باشد. بند "ج" ماده (۳۳)، مجازات این جرم را بیان کرده است.

۱۷- جرم و تخلف انضباطی

یکی از مسائلی که در طول سالهای گذشته دارای ابهام بوده و مشکلاتی را برای قضات و فرماندهان و مدیران قضایی نیروهای مسلح ایجاد نموده بود، موضوع جرم و تخلف و تشخیص این دو از یکدیگر بوده است. آنچه مسلم است، این است که تعدادی از اعمال ارتكابی توسط نظامیان در محیط‌های نظامی و حین خدمت فقط خصیصه تخلف انضباطی دارند. این اعمال، قابل تنبیه انضباطی می‌باشند و با توجه به اینکه صرفاً تخلف انضباطی هستند قابل مجازات نمی‌باشند.

تعداد دیگری از اعمال ارتكابی که ارتباطی با امور خدمتی ندارند و با انضباط و شئون نظامی نیروهای مسلح ارتباطی ندارند، فقط قابل مجازات می‌باشند مشروط بر اینکه در قانون برای آنها مجازات تعیین شده باشد. البته ممکن است بعضی از اعمال، واجد هر دو خصیصه باشند؛ مثلاً در قانون رسیدگی به تخلفات اداری مصوب هفتم آذرماه ۱۳۷۲ مجلس شورای اسلامی، در مورد کارکنان دولت، بعضی از اعمال ارتكابی کارکنان دولت هم جرم تلقی شده است و هم تخلف انضباطی، در ماده (۸) این قانون اعمالی به عنوان تخلف اداری محسوب شده است که در قوانین جزایی جرم تلقی شده و برای آنها مجازات تعیین شده است. مانند ایراد تهمت و افتراء، اخاذی، اختلاس، افشای اسرار و اسناد محرمانه اداری، گرفتن وجوهی غیر از آنچه در قوانین و مقررات تعیین شده یا اخذ هرگونه مالی که در عرف رشوه‌خواری تلقی می‌شود، اختفاء، نگهداری، حمل، توزیع و خرید و فروش مواد مخدر، استعمال یا اعتیاد به مواد مخدر و موارد متعدد دیگر.

آنچه مهم است، این است که عمل ارتكابی با کدام یک از این سه قسم منطبق است.

ماده (۲۳) قانون سابق مجازات جرایم نیروهای مسلح، در مورد لغو دستور بیان کرده است که تخلف از قوانین و مقررات نظامی و انتظامی، لغو دستور محسوب می‌شود و در تبصره این ماده آمده است که تخلفات انضباطی موضوع آیین‌نامه‌های انضباطی از شمول این ماده مستثنا می‌باشد.

این تبصره از جهت تفکیک جرم از تخلف، نه تنها مشکلی را حل نکرد، بلکه بر مشکلات افزود؛ چراکه بسیاری از جرایم نظامی و انتظامی در آیین‌نامه انضباطی نیز به عنوان تخلف انضباطی محسوب شده است.

در قانون جدید مجازات جرایم نیروهای مسلح، در مورد تعدادی از اعمال ارتكابی توسط نظامیان، موضوع به گونه‌ای پیش‌بینی شده است تا با تعیین مصادیق تخلفات انضباطی که صرفاً تخلف انضباطی محسوب می‌شوند، بتواند تا حدودی مشکل را برطرف نماید.

ارتکاب اعمالی مانند لغو دستور، امتناع از رفتن به مأموریت، ترک محل نگهبانی، خوابیدن سرپست، ایراد صدمه به خود یا تهدید به خودزنی یا تمارض یا اظهار بی‌علاقگی در انجام وظایف نظامی در موارد متعدد، گزارش خلاف واقع یا کتمان حقایق یا اعلام گزارش یا با تغییر ماهیت و عدم گزارش جرایم ارتكابی و یا جلوگیری از گزارش آنها و یا عدم اعلام بموقع آنها ممکن است جرم باشد و ممکن است صرفاً تخلف انضباطی تلقی شود.

ارتکاب اعمال مذکور در صورتی که در مقابل دشمن باشد و یا در زمان جنگ یا مربوط به امور جنگی باشد، از جرایم مهم محسوب می‌شود و مجازات‌های سنگینی برای آنها پیش‌بینی شده است.

در غیر موارد مذکور، ممکن است اعمال ارتكابی در حدی مهم باشد که باید با مجازات به آن پاسخ گفت و در موارد زیادی می توان باتنبیه انضباطی از تکرار یا اشاعه آن جلوگیری نمود.

در مواد مربوط به موضوعات فوق، مواردی که صرفاً تخلف انضباطی محسوب می شود از دایره جرایم و مجازاتها استثنا شده است و تعیین مصدق آن مطابق ماده (۱۳۰) این قانون، به عهده آیین نامه ای گذاشته شده است که ظرف مدت سه ماه پس از تصویب قانون، توسط ستاد کل نیروهای مسلح تهیه و به تصویب فرماندهی کل قوا می رسد.

۱۸- اجرای نکردن مصوبات شورای عالی امنیت ملی، شورای امنیت کشور، شوراهای تأمین

مطابق ماده (۳۹) قانون جدید، فرماندهان و مسئولان نظامی یا انتظامی که حسب مورد مصوبات شورای عالی امنیت ملی، شورای امنیت کشور و شوراهای تأمین را در مواردی که طبق قانون موظف به اجرای آن می باشند اجرا نکنند، مجازات می شوند.

۱۹- عضویت کارکنان نیروهای مسلح در سازمانها و احزاب سیاسی

ماده (۴۰) قانون جدید با صراحت بیشتری نسبت به تبصره های "۲" ماده (۲۳) قانون سابق، موضوع عدم عضویت کارکنان نیروهای مسلح در سازمانها، احزاب و جمعیت های سیاسی و مداخله یا شرکت یا فعالیت آنان در دسته بندی ها و مناقشه های سیاسی و تبلیغات انتخاباتی را ممنوع اعلام نموده است. مرتکبان این جرایم به شش ماه تا سه سال حبس محکوم می گردند. در قانون سابق، اخراج از خدمت و استرداد هزینه های تحصیلی، از جمله محکومیت های مرتکبین این جرایم بود؛ ولی قانون فعلی متعرض استرداد هزینه های تحصیلی نشده است و می توان گفت که این موضوع را با توجه به میزان سنوات خدمت پس از آموزش و با توجه به مقررات خاص حاکم در این خصوص به عهده نیروهای مسلح گذاشته است.

مطابق ماده (۴۰) قانون جدید، ادامه خدمت یا رهایی این گونه افراد از خدمت (با توجه به نوع تخلف) به عهده هیأت های رسیدگی به تخلفات نیروهای مسلح می باشد.

۲۰- تیراندازی برخلاف ضوابط و مقررات

ماده (۴۱) قانون جدید متعرض موضوع تیراندازی برخلاف ضوابط و مقررات شده است. موضوع این جرم طبق این ماده، تیراندازی عمدی و برخلاف مقررات و ضوابط در حین خدمت یا مأموریت است.

در ماده (۲۴) قانون سابق، به موضوع حین خدمت یا مأموریت اشاره ای نشده بود. مطابق مقررات ماده جدید، مجازات تعزیری این جرم سه ماه تا یک سال حبس است؛ ولی اگر تیراندازی منجر به قتل یا جرح شود، به مجازات مندرج در مواد (۶۱۲) و (۶۱۴) قانون مجازات اسلامی محکوم می شود. در حالی که مطابق ماده (۲۴) قانون سابق، بین این دو مورد تفاوتی نبود.

ضمناً، ماده (۴۱) قانون جدید، مقررات مربوط به تیراندازی و نحوه پرداخت دیه و خسارت ها را به قانون به کارگیری سلاح در موارد ضروری و آیین نامه های مربوط ارجاع داده است.

۲۱- ایراد ضرب و جرح و یا قتل مافوق

ماده (۴۷) قانون جدید، مجازات کسانی را بیان کرده است که حین خدمت یا در ارتباط با آن، نسبت به مافوق خود عمداً مرتکب ضرب یا جرح یا نقص عضو و یا قتل می شوند. مجازات تعیین شده برای این جرم در ماده (۴۷) برخلاف ماده (۲۹) قانون سابق که به طور مطلق یک تا پنج سال حبس بود، به اعتبار این که با سلاح مرتکب این جرم شده باشد یا بدون سلاح، اقدام او موجب قتل شود یا جرح یا نقص عضو یا ضرب، متفاوت است. این ماده به گونه ای تنظیم شده است که مجازات های آن از مواد (۶۱۲) و (۶۱۴) قانون مجازات اسلامی کمتر نباشد.

۲۲- تهدید مافوق

قانون سابق متعرض این جرم نشده و مجازاتی برای آن تعیین نکرده بود ماده (۵۰) قانون جدید، مجازات دوماه تا یک سال حبس را برای مرتکب این جرم پیش‌بینی کرده است.

۲۳- ایراد صدمه عمدی به خود برای فرار از کار یا انجام وظیفه یا ارباب و تهدید فرمانده یا برای تحصیل معافیت و

قانون سابق، جرایم فوق را در دو ماده (۳۳) و (۵۹) بیان کرده بود. ماده (۳۳) مربوط به مواردی بود که برای فرار از کار یا انجام وظیفه یا تهدید فرمانده، به خود صدمه وارد نماید یا تمارض کند یا به‌طور مکرر تظاهر به بی‌علاقگی به خدمت نماید. ماده (۵۹) نیز مربوط به مواردی بود که برای تحصیل معافیت یا تهدید فرمانده عمداً به خود صدمه‌ای وارد نماید که مستلزم معافیت باشد.

مجموعه مسائل فوق به‌اضافه بعضی عناوین دیگر، در ماده (۵۱) قانون جدید مطرح شده است. عناوینی که در این ماده مطرح شده عبارت است از اینکه به منظور فرار از کار یا انجام وظیفه یا ارباب و تهدید فرمانده یا تحصیل معافیت از خدمت یا انتقال به مناطق مناسب‌تر و یا کسب امتیازات دیگر، به خود صدمه وارد کند یا تهدید به خودزنی نماید یا تمارض کند یا به‌صورت متعدد تظاهر به بی‌علاقگی به خدمت نماید؛ به‌گونه‌ای که در تضعیف سایر نیروهای نظامی مؤثر باشد.

و در مورد انگیزه مجرم، انتقال به مناطق مناسب‌تر یا کسب امتیازات دیگر به سایر انگیزه‌ها اضافه شده است. ضمناً، در تبصره این ماده بیان شده است که مرتکبان جرایم مذکور، در نتیجه اعمال فوق، از هیچ امتیازی برخوردار نمی‌گردند و خدمت خود را مطابق مقررات انجام خواهند داد مگر آن که ادامه خدمت به هیچ وجه مقدور نباشد.

۲۴- بی‌احتیاطی فرماندهان و ایجاد تلفات جانی یا صدمات بدنی

در موارد متعددی مشاهده شده است که تلفات جانی یا صدمات بدنی که به نیروهای نظامی یا انتظامی و یا سایر مردم وارد می‌شود، در نتیجه بی‌احتیاطی یا بی‌مبالایی یا عدم رعایت نظامات دولتی در ارتباط با امور خدمتی توسط فرماندهان و مسئولان رده‌های مختلف نیروهای مسلح می‌باشد. ماده (۵۴) قانون جدید، این جرم را بیان کرده و برای مرتکبین آن مجازات یک تا سه سال حبس پیش‌بینی کرده است.

۲۵- ایجاد موجبات بدبینی مردم به نیروهای مسلح

این موضوع در ماده (۳۷) قانون سابق ذکر شده بود؛ ولی ماده (۵۵) قانون جدید، آن را محدود کرده است. در حالی که در قانون سابق، عنصر مادی جرم، اظهار یا اقدامی بود که موجبات بدبینی را فراهم کند. در قانون جدید فقط عنصر اقدام ذکر شده است. علاوه بر این، "اقدام" به قید "بر خلاف شئون نظامی" نیز مقید شده است.

۲۶- فرار از خدمت کارکنان وظیفه در زمان صلح برای بار اول در صورت مراجعت

در راستای پرهیز از جرم‌انگاری و ایجاد انگیزه مراجعت از فرار کارکنان وظیفه در زمان صلح و توسعه اختیارات فرماندهان نیروهای مسلح، در ماده (۶۰) قانون جدید پیش‌بینی شده است که چنانچه کارکنان وظیفه در زمان صلح، برای اولین بار مرتکب فرار از خدمت شده و ظرف مدت شصت روز از شروع غیبت مراجعت کنند، پرونده آنان به مرجع قضایی ارجاع نمی‌شود؛ ولی در مقابل هر روز غیبت یا فرار، دو روز به خدمت دوره ضرورت آنان افزوده می‌شود. البته حداکثر این اضافه خدمت سه ماه است. چنانچه این گونه افراد دارای عذر موجهی باشند، ادعای آنان در هیأتی مرکب از فرماندهان و مسئولان عقیدتی - سیاسی و مسئولان حفاظت - اطلاعات یا معاونان آنان در سطح لشکرها و تیپ‌های مستقل، نواحی انتظامی ورده‌های هم‌تراز و بالاتر، بررسی و در صورت احراز عذر موجه، به تشخیص هیأت به تناسب روزهای موجه از اضافه خدمت وی کسر می‌گردد.

چنانچه انجام بقیه خدمت این افراد مورد رضایت فرماندهان باشد، هیأت مذکور می‌تواند تمام یا قسمتی از اضافه خدمت مزبور را مورد بخشش قرار دهد.

۲۷- استفاده از تخفیف مربوط به مراجعت از فرار در زمان جنگ فقط برای بار اول

در قوانین سابق و همچنین قانون جدید، پیش‌بینی شده است که: «چنانچه کارکنان ثابت و وظیفه شخصاً از فرار مراجعت نمایند، مجازات آنان نسبت به زمان دستگیری کاهش خواهد داشت.»

ولی ماده (۷۰) قانون جدید، محدودیتی از این جهت قائل شده است. در این ماده بیان شده که اگر کارکنان ثابت یا وظیفه، در زمان جنگ مرتکب فرار از خدمت شوند، مراجعت آنان از فرار فقط برای بار اول موجب کاهش مجازات (از نظر مراجعت) خواهد بود و در صورت تعدد یا تکرار فرار، مانند زمان دستگیری مجازات می‌شوند.

۲۸- عذر موجه در مورد فوت یا بیماری سخت اقربا

در قانون سابق، عذر موجه بیان شده بود؛ ولی محدوده آن مشخص نشده بود. در ماده (۷۶) قانون جدید، عذر موجه در مورد فوت اقربا مقید شده به مدت زمانی که عرفاً برای مراسم اولیه ضرورت دارد و بیماری سخت آنان مقید شده به وقتی که مراقب دیگری نباشد و به مراقبت وی نیاز باشد. علاوه بر این، مطابق تبصره ماده فوق، هر نظامی که به عذرهای موجه بیماری مانع از حضور، فوت همسر، پدر، مادر، برادر، خواهر و اولاد یا بیماری سخت یکی از آنان و ابتلا به حوادث بزرگ مانند حریق، سیل و زلزله مبتلا گردد، موظف است در اولین فرصت ممکن مراتب را به یگان اطلاع و حسب مورد نسبت به اخذ مرخصی استعلاجی، استحقاقی و امثال آن اقدام نماید. در صورتی که امکان اخذ مرخصی وجود داشته باشد و اقدام نکند یا پس از برطرف شدن عذر، خود را معرفی ننماید حسب مورد طبق مقررات انضباطی یا کیفری با او رفتار می‌شود.

۲۹- مستمر محسوب شدن فرار قبل از حدوث عذر و پس از آن

مطابق ماده (۷۷) قانون جدید، کارکنان فراری نیروهای مسلح تا رسماً خود را برای ادامه خدمت به یگان مربوط معرفی نکنند، فرارشان استمرار خواهد داشت و عذر موجه در اثنای فرار مانع استمرار فرار نمی‌باشد؛ گرچه برای مدت عذر موجه مجازات نمی‌شود، ولی مجموع فرار قبل و بعد از حدوث، عذر، یک فرار متوالی و مستمر محسوب می‌شود. البته اگر پس از صدور رأی نهایی دادگاه و ابلاغ آن، خود را به یگان مربوط معرفی ننماید، به اتهام فرار جدید تعقیب خواهد شد.

۳۰- فرار از خدمت متخصصین و استفاده کنندگان از بورسیه

ماده (۵۶) قانون سابق مجازات جرایم نیروهای مسلح، درباره فرار از خدمت متخصصین و افرادی بوده است که از بورسیه نیروهای مسلح جهت گذراندن دوره آموزشی عالی پزشکی، مهندسی و غیره استفاده کرده‌اند. بر اساس ماده مزبور، افراد فوق در صورتی که مرتکب فرار زاید بر شش ماه گردند، علاوه بر مجازات مندرج در ماده مذکور به پرداخت هزینه‌های مربوط و محرومیت از اشتغال به آن حرفه در خارج از نیروهای مسلح به مدت پنج تا ده سال محکوم می‌شدند و اخراج آنان منوط به حکم دادگاه یا رأی کمیسیون‌های مربوط نیروهای مسلح است. با توجه به اینکه بعضی از مجازات‌های فوق از نظر عملی قابل اجرا نبوده است و از طرفی دیگر، مفاد مهم این ماده، عدم اخراج متخصصین با فرار بیش از شش ماه می‌باشد و این یک موضوع استخدای است و جایگاه آن در قوانین استخدای نیروهای مسلح است؛ همچنان که اصل اخراج افراد نظامی با فرار زاید بر شش ماه در تبصره ماده (۹۶) قانون ارتش و مواد مشابه در قوانین استخدای سپاه و نیروی انتظامی آمده است.

و باتوجه به اینکه مطابق اظهارات بعضی از مسئولین اداره قوانین ستادکل نیروهای مسلح، مقرر شده است که این موضوع در قانون جامع استخدامی نیروهای مسلح که در دست بررسی و تدوین است پیش‌بینی شود. لذا قانون جدید مجازات جرایم نیروهای مسلح متعرض موضوع فوق نشده است.

۳۱- جلوگیری از گزارش جرایم ارتكابی و عدم اعلام بموقع گزارشها و جرایم

در ماده (۷۸) قانون جدید، علاوه بر ذکر جرایم گزارش برخلاف واقع یا کتمان حقایق یا گزارش ناقص و یا با تغییر ماهیت و عدم گزارش جرایم ارتكابی که در قانون سابق نیز بود، جلوگیری از گزارش جرایم ارتكابی کارکنان و عدم اعلام بموقع گزارشها و جرایم نیز به عنوان جرم اضافه شده است.

البته در این ماده گزارش باتغییر ماهیت و یا ناقص به عنصر سوءنیت مقید شده است. به این معنا که اگر با سوءنیت گزارشی با تغییر ماهیت یا به طور ناقص ارائه کند، مجازات خواهد شد.

در تبصره این ماده مطلبی بیان شده است که مفاد آن، این است که اگر جرایم مذکور در این ماده عمدی نباشد بلکه در اثر سهل انگاری یا بی‌مبالاتی اتفاق بیفتد، چنانچه موجب جنایت بر نفس یا اعضا شده باشد، علاوه بر پرداخت دیه، به نصف حداقل تانصف حداکثر مجازاتهای مقرر در ماده فوق محکوم می‌شود و اگر این سهل انگاری و بی‌مبالاتی موجب جنایت بر نفس یا اعضا نشده باشد طبق آیین نامه انضباطی عمل می‌شود.

۳۲- اقدام به صدور گواهی یا تصدیق نامه خلاف واقع

جرایم تقلب و دسیسه در امور نظام وظیفه و تصدیق نامه‌های خلاف واقع، در مواد (۵۸) و (۸۴) قانون سابق ذکر شده بود؛ ولی مجموعه این جرایم در ماده (۷۹) قانون جدید ذکر شده است.

در ماده (۷۹) قانون جدید تصریح شده است که اگر مرتکبان جرایم فوق، مرتکب ارتشا نیز شده باشند به مجازات آن نیز محکوم می‌شوند. ضمناً امتیازات مکتسبه که از اوراق و تصدیق نامه‌های خلاف واقع تحصیل شده باشد لغو می‌گردد.

۳۳- فروش یا رهن سلاح و مهمات و مرکب و وسائل نقلیه و لوازم نظامی نیروهای مسلح

در ماده (۶۰) و (۶۱) قانون سابق، جرم فروش یا رهن سلاح و مهمات و مواد منفجره و محترقه و مرکب و وسائل نقلیه یا سایر لوازم نظامی مقید شده بود به مواردی که برای خدمت به او سپرده شده باشد؛ ولی در ماده (۸۰) و (۸۱) قانون جدید، به عبارت «یا به هر نحوه آن دسترسی پیدا کرده» توسعه داده شده است.

۳۴- اهمال یا تفریطی که موجب نقص یا تضییع اموال نیروهای مسلح شود

در ماده (۶۵) قانون سابق، برای جرم بی‌احتیاطی یا عدم اجرای مقررات که منجر به فقدان یا از بین رفتن یا ایراد خسارت به سلاح و مهمات و لوازم نظامی شده باشد، مجازات پیش‌بینی شده بود؛ اما برای فقدان یا از بین رفتن یا ایراد خسارت به سایر اموال نیروهای مسلح، مجازاتی پیش‌بینی نشده بود، یا حداقل صراحتی در این زمینه نبود و عمدتاً به ماده (۵۹۸) قانون مجازات اسلامی استناد می‌شد.

ماده (۸۵) قانون جدید به این موضوع پرداخته است و بیان نموده که چنانچه یک فرد نظامی به علت اهمال یا تفریط، موجب نقص یا تضییع وسایل و اموال و وجوه متعلق به دولت یا در اختیار دولت (بجز سلاح و مهمات و وسایل و لوازم نظامی) بشود، در صورتی که خسارت وارده بیش از مبلغ ده میلیون ریال باشد، به حبس از سه ماه تا دو سال محکوم می‌شود. در صورتی که خسارت‌های وارده کمتر از این مبلغ باشد، علاوه بر جبران خسارت وارده مطابق آیین نامه انضباطی با وی رفتار می‌شود.

۳۵- ربودن نوشته‌ها و اسناد نیروهای مسلح

ماده (۹۱) قانون جدید، به ربودن نوشته‌ها یا اسناد یا دفاتر نیروهای مسلح اختصاص دارد. دراین ماده برای ربایند، مجازات تعیین شده است و اعلام شده است که چنانچه امانت‌دار یا مستحفظ مرتکب این جرم شود، مجازاتش شدیدتر خواهد بود. حتی اگر در اثر بی احتیاطی مباشر ثبت و ضبط اسناد یا امانت‌دار یا مستحفظ، جرم ربودن واقع شود، فردی که بی احتیاطی نموده است به جرم بی احتیاطی محکوم خواهد شد.

۳۶- جعل و تزویر امضا یا مهر مقامات نیروهای مسلح

مطابق ماده (۹۵) قانون جدید، هر نظامی که حکم یا امضا یا مهر یا فرمان یا دستخط فرماندهی کل قوا را به اعتبار مقام وی جعل کند یا با علم به جعل یا تزویر استعمال نماید، به سه تا پانزده سال محکوم می‌شود. ماده (۹۶) متعرض مجازات مرتکب جعل حکم یا امضا یا مهر یکی از فرماندهان و مسئولان نیروهای مسلح در رده فرمانده نیرو یا هم‌تراز و بالاتر شده است و ماده (۹۷) درباره جعل حکم یا امضا یا مهر سایر فرماندهان و مسئولان نیروهای مسلح است.

با توجه به اینکه اثرات جعل هریک از مقامات مذکور متفاوت است، مجازاتهای متفاوتی در این مواد در نظر گرفته شده است.

ماده (۱۰۱) اختصاص به مجازات افرادی دارد که مهر یا تمبر یا علامت نیروهای مسلح به آنها سپرده شده و به صورت غیر مجاز از آنها استفاده یا سبب استفاده غیر مجاز شوند.

۳۷- اهمال و بی توجهی منجر به توزیع مواد تقلبی یا گوشت و مواد فاسد بین نظامیان

مطابق ماده (۱۱۴) قانون جدید، چنانچه در اثر اهمال و بی توجهی یک فرد نظامی، مواد غذایی و ادویه و مایعات تقلبی و یا مواد غذایی فاسد یا ضایع شده، بین نظامیان تقسیم شود، مرتکب به حبس از شش ماه تا دو سال حبس محکوم می‌شود.

البته مجازات افرادی که عمداً مرتکب جرایم فوق می‌شوند سنگین تر است، که در مواد (۱۱۲) و (۱۱۳) بیان شده است و در مواد (۸۸) و (۸۹) قانون سابق نیز به آنها پرداخته شده بود؛ ولی به اهمال و بی توجهی منجر به جرایم فوق در قانون سابق اشاره ای نشده بود.

۳۸- الزام به رعایت مقررات دادرسی مذکور در قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و

کلاهبرداری

مواد (۹۳) و (۹۴) قانون سابق مجازات جرایم نیروهای مسلح، مجازات مرتکبین نظامی جرم ارتشا و اختلاس را بیان کرده بود، ولی بحثی که مطرح بود، این بود که آیا مقررات دادرسی مذکور در قانون تشدید مجازات مرتکبین ارتشا، اختلاس و کلاهبرداری در مورد نظامیان جاری است یا نه؟ البته اغلب قضات و حقوقدانان معتقد بودند که باید آن مقررات رعایت شود.

در قانون جدید مقررات ذیل ذکر شده و رعایت آنها الزامی است:

- تعلیق حبس در صورت استرداد وجوه اختلاس شده، قبل از صدور کیفرخواست.
- الزامی بودن صدور قرار بازداشت یک ماهه در صورتی که میزان اختلاس زاید بر یک میلیون ریال باشد.
- معلق نمودن مختلس از شغل، بعد از صدور کیفرخواست.
- اختیار فرمانده نیرو یا رئیس سازمان مربوط در بدون کار نمودن مختلس پس از بازداشت یک ماهه.

۳۹- تسلط بر اموال دیگران به جبر یا قهر یا سوء استفاده از لباس، موقعیت یا شغل

براساس ماده (۱۲۵) قانون جدید، هر نظامی که با سوءاستفاده از لباس، موقعیت یا شغل خود به جبر و قهر، دیگری را اکراه به معامله مال یا حق خود نماید یا بدون حق بر مال یا حق دیگری مسلط شود، علاوه بر رد مال، به مجازات حبس از یک تا پنج سال محکوم می‌شود.

۴۰- تعیین مجازات برای شروع به جرایم تعزیری

بعضی از جرایم به لحاظ اهمیتی که دارند، قانونگذار برای شروع آنها نیز مجازات تعیین می‌کند. در ماده (۱۲۸) قانون جدید، شروع به جرایم تعزیری جعل و تزویر، سرقت، تخریب یا آتش زدن یا ائتلاف تأسیسات یا اسلحه یا مهمات یا وسایل و امکانات نیروهای مسلح، تقلب و دسیسه در امور نظام وظیفه، فروش غیر مجاز اموال نیروهای مسلح، ارتشا، اختلاس، اخاذی یا جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی، جرم تلقی شده و مرتکب حسب مورد به حداقل مجازات جرایم مذکور محکوم می‌شود.

۴۱- ارتکاب جرایم پس از اعلام رسمی خاتمه درگیری‌ها با دشمن

باتوجه به اینکه در قانون مجازات جرایم نیروهای مسلح، مجازات ارتکاب بعضی از جرایم در زمان جنگ سنگین تر است و از طرفی دیگر، غالباً پس از آتش بس و خاتمه درگیری‌ها به لحاظ مسائل سیاسی و بین‌المللی و مصالح ملی مدتها طول می‌کشد تا زمان صلح اعلام شود، مجازات نمودن افراد با مجازات زمان جنگ در وضعیت عادی تطابق چندانی با عدل و انصاف ندارد. اگرچه عملاً قضات رعایت این جهت را نموده و با استفاده از تخفیف‌های مقرر قانونی، مجازات‌های سبک‌تری را اعمال می‌نمودند.

با عنایت به نکات فوق در ماده (۱۲۹) قانون جدید اعلام شده است: «جرایمی که پس از اعلام رسمی خاتمه درگیری‌های مستقیم رزمی با دشمن و قبل از امضای قرارداد صلح واقع می‌شود، از نظراین قانون، جرم در زمان صلح محسوب می‌گردد».

عبارت «از نظراین قانون» ناظر به این نکته است که این ماده اختصاص به این قانون دارد و شامل سایر مقررات مربوط به صلح و جنگ نخواهد شد.

۴۲- تغییر یا حذف اطلاعات در سیستم رایانه

ماده (۱۳۱) قانون جدید متعرض این مطلب شده است که اگر یک فرد نظامی با استفاده از سیستم رایانه و نرم‌افزارهای مربوط، به صورت غیر مجاز مرتکب تغییر یا حذف اطلاعات، الحاق، تقدیم یا تأخیر تاریخ نسبت به تاریخ حقیقی شود یا اطلاعات طبقه‌بندی شده را از طریق فوق به دشمن یا افرادی که صلاحیت دسترسی به آن اطلاعات را ندارند قرار دهد یا از این طریق اطلاعات را به صورت غیر مجاز افشا نماید یا اشیای دارای ارزش اطلاعاتی را سرقت یا معدوم و یا از آنها سوءاستفاده مالی نماید، مرتکب جرم شده و حسب مورد مشمول مجازات‌های مندرج در هریک از بخشهای مزبور خواهد بود.

۴۳- تشکیل کمیسیون کارشناسی برای تشخیص جرم یا میزان آن

جرایم نظامی در بعضی موارد به لحاظ فنی بودن آنها از پیچیدگی‌های خاصی برخوردارند و در بعضی موارد اگرچه اصل جرم مشخص است اما میزان تأثیر آن مشخص نیست؛ مانند مواردی همچون ایجاد اختلال در نظام یا شکست جبهه اسلام یا ایجاد ضربه مؤثر به نیروهای مسلح.

در این گونه موارد ممکن است میزان تأثیر جرم برای قاضی روشن و واضح نباشد.

ماده (۱۳۳) به این موضوع پرداخته است که در هریک از جرایم موضوع این قانون، در صورتی که موضوع یا جرم ارتكابی و میزان تأثیر آن مشخص نباشد، دادگاه موظف است موضوع را به کارشناس یا هیأت کارشناسی ارجاع و نظر آنان را کسب نماید.

تبصره این ماده، دستورالعملی راپیش‌بینی نموده است که حدود و ثغور این موضوع و تشکیل هیأت‌های مزبور را بیان می‌کند. این دستورالعمل به تصویب فرماندهی کل قوا خواهد رسید.

۴۴- نمایندگی دادستان در مورد خسارت‌ها و زیانهای وارد شده به نیروهای مسلح

ماده (۱۳۴) قانون جدید بیان کرده است که هرگاه در اثر وقوع بزه‌ای که رسیدگی به آن در صلاحیت دادگاه‌های نظامی است، خسارت یا زیان مالی متوجه نیروهای مسلح شده باشد، دادستان نظامی با تعقیب موضوع از لحاظ جنبه عمومی، از حیث دریافت خسارت‌ها در دادگاه، سمت نمایندگی نیروهای مسلح را دارا خواهد بود.

۴۵- مرور زمان

موضوع مرور زمان در جرایم تعزیری در قوانین سابق مطرح بوده است و در قانون آیین دادرسی دادگاه‌های عمومی و انقلاب در امور کیفری نیز مقررات آن بیان شده است.

ماده (۱۳۵) قانون جدید مجازات جرایم نیروهای مسلح بیان کرده است که مقررات مرور زمان و مواعید آن در مراجع قضایی نظامی همانند مقررات مربوط در مراجع قضایی عمومی می‌باشد.

۴۶- عدم منافات رسیدگی به جرایم بارسیدگی‌های انضباطی

یکی از موضوعات قابل بحث این است که آیا فرماندهان و مسئولین نیروهای مسلح می‌توانند فردی را که مرتکب جرمی شده است تنبیه انضباطی نمایند؟

همان‌گونه که دربند "۱۶" گفته شد، بعضی از اعمال فقط جرم است و ارتباطی با یگان نظامی ندارد و مرتکب با عمل خود به حیثیت و اعتبار یا انضباط یگان نظامی ضربه ای وارد نکرده است. ارتکاب این‌گونه اعمال فقط موجب مجازات است بعضی دیگر از اعمال فقط تخلف انضباطی محسوب می‌شود و قابل مجازات نمی‌باشد.

اما دسته دیگری از اعمال، واجد هر دو جنبه است، هم جرم است و در قانون برای آن مجازات تعیین شده و هم تخلف است به لحاظ اینکه با ارتکاب آن، حیثیت و اعتبار یگان نظامی مخدوش شده است.

این‌گونه اعمال، هم در قانون برای آنها مجازات تعیین شده است و هم در آیین‌نامه انضباطی به عنوان تخلف، قابل تنبیه انضباطی است و میزان تنبیه هریک از آنها تعیین شده است.

ماده (۱۳۶) قانون جدید بیان کرده است که هرگاه جرم ارتكابی کارکنان نیروهای مسلح جنبه تخلف انضباطی نیز داشته باشد، رسیدگی به تخلف از نظر جنبه انضباطی توسط فرماندهان و مسئولان نیروهای مسلح انجام می‌شود و این موضوع مانع رسیدگی به جرم در مرجع قضایی نخواهد بود.

مشابه این ماده باندکی تفاوت در ماده (۱۹) قانون رسیدگی به تخلفات اداری کارکنان دولت آمده است.

۴۷- عدم نیاز به تقدیم دادخواست در مورد خسارت‌های ناشی از ارتکاب جرم

یکی از اموری که مورد اختلاف حقوقدانان می‌باشد، این است که اگر در اثر ارتکاب جرم خسارتی وارد شود، آیا رسیدگی دادگاه‌های کیفری به ایراد خسارت علاوه بر رسیدگی به اصل جرم باید با تقدیم دادخواست باشد یا با توجه به تصریح قانون که غالباً با این تعبیر بیان کرده است که «علاوه بر جبران خسارت به مجازات ... محکوم می‌شود» نیازی به تقدیم دادخواست نمی‌باشد؟ و آیا بین خسارت و ضرر و زیان تفاوت است؟ به این معنا که در مورد خسارت نیازی به تقدیم دادخواست نمی‌باشد، اما نسبت به ضرر و زیان، تقدیم دادخواست ضروری است.

ماده (۱۳۲) قانون جدید بیان کرده است که اگر در اثر وقوع جرم، خسارتی وارد شود، مرتکب علاوه بر مجازات‌های مقرر در این قانون به جبران خسارت وارد شده و حسب مورد به ردّ عین یا مال یا پرداخت مثل یا قیمت و اجرة المثل نیز محکوم می‌گردد. رسیدگی در این گونه موارد در دادگاه‌های نظامی نیاز به تقدیم دادخواست ندارد.

مطالبی که ذکر شد، ویژگی‌ها و تفاوت‌های عمده قانون جدید مجازات جرایم نیروهای مسلح با قانون سابق می‌باشد. تفاوت‌های دیگری نیز در قانون جدید وجود دارد که به لحاظ طولانی شدن مطلب و به لحاظ اینکه از اهمیت کمتری برخوردارند از ذکر آنها خودداری کردیم.